

Holubeho nález *Senecio paludosus* na Javorine (Biele Karpaty)

Holuby's finding of *Senecio paludosus* on Javorina (White Carpathian Mts)

PAVOL ELIÁŠ st.

Ul. gen. Goliana 8, 917 02 Trnava, pavol.elias149@gmail.com

Abstract: J. L. Holuby's record of *Senecio paludosus* occurrence in Veľká Javorina, NW Slovakia, in 1856 is discussed. The new locality was published three times: in 1856, 1858 and 1871. It was described by some Slovak botanists as "very interesting", "unusual" and "unlikely" one from the species chorology and ecology point of view. The Holuby's herbarium specimen located in SLO was determined as *S. paludosus* subsp. *angustifolius* Holub. Later Holuby in his memorial paper wrote down that he only found one plant individual found and never more in other surrounding localities. It is concluded that Holuby's locality is historical one at the present time.

Key words: fen ragwort, *Jacobaea paludosa*, unconfirmed finding.

Starček barinný (*Senecio paludosus* L., *Asteraceae*), trvácú bylinu (hemikyprofyt), subatlanticko-európsky druh, rastúci na brehoch vôd, rašeliniskách, slatinách, mokrých lúkach a lužných lesoch, uvádzajú Dostál & Červenka (1992: 1089) z Veľkej Javoriny v Bielych Karpatoch. Z hľadiska rozšírenia druhu na Slovensku sa lokalita zdá byť nepravdepodobná (Holub 1999) a údaj prinajmenšom za „veľmi zaujímavý“ (Hodálová et al. 2003). Nedávno Maredža (2023) vo svojej prednáške diskutoval „...netypický údaj o výskyte *Senecio paludosus* na Veľkej Javorine z roku 1856“. Pochybovať o údají, vzhľadom na dôveryhodnosť autora nálezu, nemohol.

Rastliny *S. paludosus* v oblasti Veľkej Javoriny v Bielych Karpatoch zbieral J. L. Holuby ako študent bohoslovía v evanjelickom lýceu v Bratislave počas letných prázdnin v roku 1856. Tento nález publikoval vo výročnej správe Bratislavského prírodovedného spolku (Holuby 1856: 71). Uvádza ho v lese („...in den Wald...“) spolu s ďalšími druhmi. Pravdepodobne tam, kde „bola studienka na spodku lúky, kde sa už javorový a bukový les počínal“ (Holuby 1922, 1965). Nález neskôr publikovane opakovane niekoľkokrát. V roku 1858 v doplnku ku Krzischovej flóre (1856) pod číslom 227. ***Senecio paludosus* L. Juli, August. Selten, auf feuchten Stellen der Javorina** (Holuby 1858: 62). V ďalšej práci (Holuby 1871: 26) ho uvádza tiež z vlhkých stanovišť: „Len raz som ho tam v seč zbieral vo vlhčinách“. Oveľa neskôr si spomínal: „Asi r. 1897 spozoroval som na jednej vlhčine Javoriny nad Lubinou jeden jediný kus *Senecio paludosus* L., ale čo som krížom-krážom pobrusil podobné stanoviská na Javorine, druhého kusu som nemohol nájsť“ (Holuby 1900).

Prvý nález a publikovaný údaj je doložený herbárovou položkou z roku 1856 v jeho herbári, teraz uloženého v Bratislave. Hodálová et al. (2003: 71) uvádzajú „*Javorina (Holuby 1856 SLO)*“, avšak v rovnakej práci v Zozname zistených lokalít na s. 74 je uvedené: „*Biele Karpaty (južná časť): Veľká Javorina (Holuby 1856 BRA,...)*“. Položka je uložená v SLO (Goliašová et al. 2023: 199). Patrí poddruhu *S. paludosus* subsp. *angustifolius* Holub (Hodálová et al. 2003: 71; položku tiež revidoval Mered'á 2023). *Senecio paludosus* z oblasti Veľkej Javoriny uvádza aj Keller (1866: 223). Je celkom pravdepodobné, že je to prezatý údaj.

Senecio paludosus subsp. *angustifolius* (starček barinný úzkolistý) je mŕčiarny druh rastúci v nížinách juhozápadného Slovenska, pomerne hojne v Podunajskej nížine a vzácné na Záhorí. Optimum má v spoločenstvách triedy *Phragmito-Magnocaricetea*, v ktorých sa vyskytuje len s nízkou pokryvnosťou (Hodálová et al. 2003). Výskyt na Javorine je neobvyklý z chorologického, resp. fyto geografického i ekologického hľadiska.

Holuby (1900) svoj nález *S. paludosus* na Javorine prirovnáva k podobným nálezom iných druhov na Slovensku. Uvádza Rochelov nález trvácej byliny *Crepis sibirica* L. na Malenici (údaj v rukopisnej práci Enumeratio plantarum Carpathi occidentalis z r. 1833). Rochel ju tam neskôr viac nenašiel a považoval ju za vyhynutú. Alebo Holubyho nález jednoročnej byliny *Vicia pannonica* Cr. pri Zemianskom Podhradí na Budišovej na vyhorenisku kroviny, „*ale už o rok pozdejšie ani stopy nebolo po tejto vike na Budišovej*“ (Holuby 1900).

Výskyt druhov v prírode je výsledkom prírodných pomerov, vrátane zmien klímy, dynamiky šírenia druhov (migrácia) a dynamiky vegetácie (sukcesia), ale aj populačnej dynamiky miestnej populácie druhu, ako aj vplyvov človeka (Eliáš 2003). „*Je pravda, že sa daktoré rastliny razom dakde objavia a potom sa stratia*“ (Holuby 1900). Niekedy k zániku miestnej populácie zriedkavého druhu v území prispievajú aj samotní zberatelia rastlín, amatérski i profesionálni floristi (Eliáš 2019). Pri zberoch pre výmenné spolky/ústavy v druhej polovici 19. storočia sám Holuby nazbieral stovky jedincov mnohých dnes už vzácných a ohrozených (i vymiznutých) druhov rastlín (cf. Eliáš 2023).

Záverom možno konštatovať, že lokalitu *S. paludosus* subsp. *angustifolius* v oblasti Veľkej Javoriny v Bielych Karpatoch (Holubyho nález z roku 1856) musíme považovať za historickú. Výskyt druhu na vlhčine už sám Holuby označil za jedinečný a tu i inde v oblasti nepotvrdený.

Pod'akovanie.

Za informáciu o Flóre Slovenska VI/2, 1. časť, ďakujem dr. I. Hodálovej.

Literatúra

- Dostál, J. & Červenka, M. 1992. Veľký kľúč na určovanie rastlín. II. diel, s. 1089, SPN Bratislava.
- Eliáš, P. 2003. Biologický druh. In Ekológia. 1. Vyd., Slov. Poľnohospod. Univ. Nitra, p. 113–140.
- Eliáš, P. sen. 2019. Ohrozenie miestnych populácií druhov zberom rastlín. In Botanické sbírky a databáze a jejich využití ve výzkumu a praxi. Konference České botanické společnosti, Praha, 30. listopadu – 1. prosince 2019. Sborník abstraktů. Česká Bot. Společn., z. s. p. 15.
- Eliáš, P. st. 2023. Jozef Ľudovít Holuby a jeho ohromujúce botanické dielo. Historická revue 34/8: 6–13, 64.
- Goliašová, K., Hodálová, I. & Mereďa, P. jun. (eds) 2023: Flóra Slovenska VI/2, 1. časť [Flora of Slovakia VI/2, part 1]. Veda, Bratislava.
- Hodálová, I., Grulich, V. & Ořahelová, H. 2003. Rozšírenie *Senecio paludosus* (*Asteraceae*) na Slovensku. Bull. Slov. Bot. Spoločn. 25: 69–76.
- Holub, J. 1999. *Senecio paludosus* L. – starček bažinný. In Čeřovský, J., Feráková, V., Holub, J., Maglocký, Š. & Procházka, F. (eds), Červená kniha ohrozených a vzácných druhov rastlín a živočíchov SR a ČR. Vol. 5. Vyššie rastliny, Příroda a. s., Bratislava. p. 341.
- Holuby, J. L. 1856. Ein Ausflug auf die Jaworina. Verh. Ver. Naturkde. Presburg 1: 69–73.
- Holuby, J. L. 1858. Ergänzung zu Dr. Krzisch's Flora der Ober-Neutraer Comitates. Verh. Ver. Naturkde. Presburg 3/1: 58–65.
- Holuby, J. L. 1871. Kvetena Javoriny nad Lubinou. Letopis Matice slovenskej (Martin) 8: 5–43.
- Holuby, J. L. 1900. Tri razy na Malenici. Slovenské pohľady 20/3: 43–149.
- Holuby, J. L. 1922. Akú úlohu hrala Javorina pri kriesení Slovače. České slovo 14.
- Holuby, J. L. 1965. Rozpomienky. Slov. vyd. Krásnej lit., Bratislava.
- Keller, S. 1866. Vág-Újhely Virányá. Math. Term. Kozlem. 4 (1865–1866): 191–225.
- Krzisch, J. F. 1857. Phanerogame Flora des Oberneutraer Comitates. Verh. Ver. Naturkde. Presburg 2: 19–108.
- Mereďa, P. 2023. Botanické dielo Jozefa Ľudovíta Holubyho. Prezentácia prednášky, Slovenská botanická spoločnosť pri SAV, jarný prednáškový cyklus 2023, 14. jún 2023, Bratislava. http://sbs.sav.sk/docs/Botanicke_dielo_Holubyho7.pdf, cit. 19. 10. 2023.